

1. Miejscowość	GÓRA	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres	6. Zawartość załącznika
2. Gmina	Góra	HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY MIASTA	historia cd., opis miasta, istniejące zagrożenia, postulaty konserwatorskie, bibliografia, źródła, materiały kartograficzne
3. Powiat	górowski		
4. Województwo	dolnośląskie		

Historia cd. W czasie wojny siedmioletniej, w 1759 r. w mieście miał miejsce wielki pożar. Spłonął min. gotycki ratusz, zamek, kościół sukienników, kościół św. Trójcy. Obiekty te nie zostały odbudowane. Na miejscu ratusza wzniesiono kościół ewangelicki. Ocalałą z pożogi wieżę ratuszową adoptowano na jego dzwonnice. W II poł. XVII w. rozpoczął się proces likwidacji umocnień, który trwał kilkadziesiąt lat. Początkowo nastąpiła rozbiórka górnych partii murów miejskich. W 1770 r. zniwelowano zewnętrzny wał z fosą przeznaczając ten teren na ogrody.

Na przełomie XVIII/XIX w. na terenie miasta zmalała rola sukienników, a główną rolę zaczęło odgrywać młynarstwo oraz handel artykułami żywnościowymi.

W 1816 r., po reformie administracyjnej, Góra została włączona w okręg administracyjny Wrocławia, wcześniej przez 7 lat była w okręgu legnickim.

W pocz. XIX w. miasto podjęło działania przy murach obronnych. W 1818 r. rozebrano pierwszą, a w 1828 r. kolejną część bramy Polskiej, w 1851 r. budynek bramy Głogowskiej pozostawiając wieżę. Mur miejski uległ ostatecznej rozbiórce w 1823 r. Na jego fundamentach, z cegły rozbiórkowej, wzniesiono mur graniczny. Fosę ostatecznie zasypano w 3 ćw. XIX w. Mur graniczny oddzielał stare miasto od pierścienia terenu powstałego w miejscu obwarowań i fosy. Teren ten przeznaczono na ogrody, rozparcelowano i wydzierżawiono mieszkańcom. W II poł. XIX w. na parcelach ogrodowych zaczęła powstawać zabudowa willowa.

W 1853 r. w pierzei wsch. rynku wzniesiono nowy ratusz. W 1885 r. miasto uzyskało połączenie kolejowe z Bojanowem, w 1906 r. z Głogowem, a w 1917 r. ze Ścinawą i Leszmem. W końcu XIX w. w mieście powstały zakłady przemysłowe: mleczarnia (1882 r.), cukrownia (1889 r.) zlokalizowana w sąsiedztwie węzła kolejowego, młyn parowy z piekarnią i rzeźnią (1892 r.). W 1915 r. w mieście założono wodociągi.

Po pierwszej wojnie światowej Góra pozostała na terenie Niemiec. W mieście funkcjonowały urzędy powiatowe i miejskie, dwie parafie ewangelicka i katolicka, szkoły podstawowe i gimnazjum. W 1927 r. założono elektryczność, w 1928 r. kanalizację. Powstała fabryka produkująca maszyny rolnicze, wozy i meble żelazne, 2 browary.

W I. 20-tych XX w. na terenie Góry powstało kilka osiedli społecznych.

Po II wojnie światowej na terenie miasta dokonano szeregu działań rozbiórkowych min. wyburzono XIX w. ratusz znajdujący się w pierzei wsch. rynku oraz cały wsch. kwartał zabudowy, w 1966 r. rozebrano znajdujący się na rynku kościół ewangelicki wraz z dzwonnica (wieżę ratusza gotyckiego), zlikwidowano znajdujący się w pld. części miasta cmentarz ewangelicki wraz z kaplicą.

W historyczną tkankę wprowadzono zabudowę uzupełniającą we współczesnej formule, w tym dom parafialny przy kościele św. Katarzyny, bloki we wsch. kwartale rynku, rozbudowano budynek starostwa, obecnie Urząd Miasta i Gminy Góra.

Współcześnie zlikwidowano transport kolejowy, częściowo wyburzono cukrownię. W bezpośrednim sąsiedztwie murów, po pld. – zach. stronie miasta lokacyjnego wybudowano wielkopowierzchniowy obiekt handlowy.

Opis miasta: Zasadniczym elementem zabytkowego układu urbanistycznego Góry jest miasto lokacyjne w obrysie muru granicznego, założone na planie elipsy i podzielone na kwartały zabudowy siatką ulic. Wokół niego, na przestrzeni wieków nastąpił rozwój przestrzenny miejscowości. W centrum miasta lokacyjnego znajduje się czworoboczny rynek (pl. Bolesława Chrobrego), z którego narożników, pod kątem prostym rozchodzą się ulice. Ulice biegnące wzdłuż pierzei pñ. (ul. Armii Krajowej) i pierzei pld. (ul. Piłsudskiego) zbiegają się przy wieży bramy Głogowskiej oraz przy budynku o adresie ul. Wrocławska 1, który stanowi pozostałość po bramie Polskiej. Ze środków pierzei pñ. i pld. wyprowadzone są ulice biegnące w kierunku dawnych furt (w kierunku pñ. ul. Obrońców Lwowa, pld. ul. Żeromskiego). Na pñ. – wsch. od rynku, na wyniesieniu, przy murach miejskich posadowiony jest, stanowiący dominantę w krajobrazie kulturowym miasta, kościół parafialny pw. św. Katarzyny otoczony cmentarzem. Po pld. - zach. stronie miasta przy murach znajduje się więzienie miejskie, obecnie budynek mieszkalny (ul. Staromiejska 4). Na pld. krańcu, wyprowadzonej z pld. - zach. narożnika rynku, ul. Wolności, prawdopodobnie znajduje się teren dawnego zamku wpisany w mury miejskie. Na terenie staromiejskim występuje zabudowa kwartałowa składająca się z kamienic i budynków gospodarczych pochodzących w głównej mierze z XIX i pocz. XX w. uzupełniona współczesnymi realizacjami.

Wokół miasta lokacyjnego, na obszarze ogrodów po obwarowaniach miejskich, ograniczonego ul. Podwale, Targową, Kościuszki, ułożone są wille miejskie, pochodzące z XIX i pocz. XX w. Są to obiekty wolnostojące na oddzielnych parcelach, otoczone zielenią, cofnięte w głąb działek. Pñ. - wsch. część tego terenu, położona u podnóża kościoła św. Katarzyny częściowo o funkcji usługowej (sklep ogrodnicy), częściowo stanowi zielony teren publiczny. Przy skrzyżowaniu

ul. Podwale i Zielonej znajduje się, stanowiący dominantę w krajobrazie miasta, młyn z budynkiem mieszkalnym i budynkiem gospodarczym. Na pld. - wsch. od młyna ulokowana jest mleczarnia, obecnie budynek mieszkalny (ul. Podwale 47). Przy skrzyżowaniu ul. Poznańskiej i Zielonej posadowiony jest budynek szkoły katolickiej, obecnie SP nr 3 (ul. Poznańska 2).

Na wsch. i zach. od miasta lokacyjnego na historycznych przedmieściach tj. od wsch., przy obecnej ul. Wrocławskiej i w obrębie Kajęcina, oraz od zach., przy ul. Głogowskiej i ul. Starogórskiej, ulokowana jest, pochodząca z XIX i pocz. XX w. zabudowa sankcjonująca wcześniejszy układ. Jest to zabudowa zwarta lub typu zagrodowego z przydrożną linią zabudowy. Na pñ. od ul. Wrocławskiej, przy ul. Lipowej, w rejonie cmentarza komunalnego, znajduje się cmentarz żydowski.

Przy wjeździe do Góry, po pld. stronie ul. Wrocławskiej zlokalizowany jest cmentarz żołnierzy radzieckich.

Po pñ. stronie miasta znajduje się kościół filialny pw. Bożego Ciała z poł. XIV w. otoczony cmentarzem. Historycznie wiodła do niego tzw. zielona droga, dziś ul. Zielona, z kalwarią pochodzącą z k. XVII pocz. XVIII w. Kalwarię zlikwidowano ok. poł. XIX w. Ul. Zielona ma charakter alei.

Po pñ. stronie miasta ulokowany jest zespół stacji kolejowej składający się z dworca, parowozowni, wodociągowej wieży ciśnień, budynku mieszkalnego oraz dwóch nastawni. Przy ul. Dworcowej znajduje się zespół cukrowni, obecnie częściowo wyburzony.

Na pld. od miasta lokacyjnego pomiędzy ul. Mickiewicza i Sportową mieścił się cmentarz ewangelicki z pocz. XVII w., obecnie przekształcony na teren zielony. Ponadto w części tej zlokalizowane są historyczne obiekty publiczne: szpital z l. 20-tych XX w., obecnie obiekt nieużytkowany (ul. Hirszfelda 8), urząd powiatowy z 1905 r., obecnie Urząd Miasta i Gminy Góra (ul. Mickiewicza 1), wodociągowa wieża ciśnień z 1915 r., monumentalny budynek gimnazjum z 1929 r., obecnie Liceum Ogólnokształcące (ul. Szkolna 1).

W pld. i zach. części Góry znajdują się regularnie rozplanowane osiedla społeczne z planową zabudową domami jedno dwu albo wielorodzinnymi lokowanymi przy frontach działek i terenami zielonymi na zapleczu.

Przy ul. Kwiatowej zlokalizowany jest wiatrak – młyn.

Istniejące zagrożenia: rozbiórka historycznej zabudowy, przebudowa historycznych obiektów w sposób powodujący naruszenie ich tradycyjnych wartości, lokowanie nowych obiektów w obszarach i w sposób naruszający historyczną linię zabudowy, historyczną kompozycję oraz układ, w miejscach historycznie nieuzasadnionych, budowa nowych obiektów w ahistorycznej formule, skali, typie, z zastosowaniem materiałów wykończeniowych i kolorystyki obcej lokalnej tradycji budowlanej.

Postulaty konserwatorskie: zachowanie i rewaloryzacja historycznej kompozycji i układu przestrzennego miejscowości, prowadzenie działań i robót budowlanych w zabytkach i obiektach historycznych zgodnie z zasadami ochrony zabytków, w nowych obiektach kontynuacja lokalnej tradycji budowlanej w zakresie kompozycji przestrzennej, linii zabudowy, intensywności zabudowy, lokalizacji, skali, gabarytów, rozplanowania, formy architektonicznej, zastosowanych materiałów wykończeniowych, zachowanie i utrzymanie historycznych dominant i wyróżników przestrzennych, zachowanie i rewaloryzacja wartościowych obiektów architektonicznych, zachowanie kwartałów zabudowy na terenie staromiejskim, zachowanie charakteru, historycznego zagospodarowania terenów po fortyfikacjach wokół miasta lokacyjnego z utrzymaniem maksymalnej ilości terenów publicznych, zachowanie cmentarzy, zachowanie historycznych kamiennych nawierzchni ulic, zachowanie lub odtworzenie wysokiej zieleni przydrożnej, zachowanie i ewentualna ekspozycja relikwów historycznej architektury.

Bibliografia, źródła:

Studium historyczno – urbanistyczno – konserwatorskie miasta Góra, W. Kononowicz, E. Niemczyk, B. Trojak, Wrocław 1993 r.

Ziemia Górowska. Historia i dzień dzisiejszy, M. Żłobiński, Góra 1994 r.

Góra miasto i gmina, E. Maćkowska, Góra 2004 r.

Kod genetyczny miasta. Średniowieczne miasta lokacyjne Dolnego Śląska na tle urbanistyki europejskiej, R. Eysmontt, Wrocław 2009

Wytyczne do remontu i konserwacji murów miejskich Góry, oprac. G. Grajewski. Wrocław 2021 r, maszynopis w archiwum DWKZ

Materiał kartograficzne

Messtischblatt – nr 4365 arkusz GUHRAU 1937 r.

Opracowanie załącznika:
(data i podpis)

sierpień 2024 r. mgr Beata Basa Miodyńska

